

УДК 330.34:332.142

А. В. Гречко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва, Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського"

ORCID ID: 0000-0002-4913-9674

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.13.35

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

A. Hrechko,

PhD in Economics, Associate professor, Associate professor of economics and entrepreneurship department, National technical university of Ukraine "Igor Sikorsky Kiev polytechnic institute"

USING THE INSTITUTIONAL APPROACH TO PROVIDE FOR SUSTAINABLE REGIONAL DEVELOPMENT

У статті обґрунтовано використання інституціонального підходу для забезпечення процесів сталого розвитку регіонів. З'ясовано позитивні та негативні прояви глобалізаційних процесів щодо розвитку національних господарств та їх регіонів. Окреслено витоки виникнення концепції сталого розвитку. Доведено, що діалектична природа тенденцій глобального економічного простору актуалізує потребу розробки таких підходів, які б забезпечили б планомірний та безперервний характер процесів розвитку, максимально узгоджуючи їх з соціокультурними та екологічними вимогами сучасності. З'ясовано, що концепція сталого розвитку має на меті забезпечення стабільного та керованого процесу розвитку соціальної, екологічної та економічної складових у розрізі збалансованого та раціонального природокористування, подолання кризових явищ в економіці, покращення стандартів якості життя у країнах, що розвиваються та загалом передбачає комплексний підхід до вирішення суспільно-економічних проблем на засадах постіндустріального суспільного укладу. Обґрунтовано використання інституціонального підходу для забезпечення контрольованості процесів та підпорядкування цілям сталого розвитку регіонів. Доведено, що забезпечення контрольованості процесів розвитку та підпорядкування цілям сталого розвитку вимагає інституціонального підходу, заснованого на створенні оптимальних передумов росту та розвитку господарюючих суб'єктів, у тому числі регіональних економічних систем, за рахунок утвердження єдиних соціальних техніко-економічних стандартів, забезпечення законності та створення сприятливого нормативного поля для функціонування усіх суб'єктів регіонів та держави в цілому.

The article substantiates the use of an institutional approach to ensure sustainable regional development processes. Positive and negative manifestations of globalization processes concerning the development of national economies and their regions are revealed. The origins of the concept of sustainable development are outlined. It has been proved that the dialectic nature of the trends of the global economic space highlights the need to develop such approaches that would ensure the systematic and continuous character of development processes, maximally matching them with socio-cultural and environmental requirements of the present. The world community formulated the basic foundations of the concept "sustainable development" at the end of the XX century, which embodied a concept aimed at addressing economic, social and environmental challenges, which

remain relevant to this day. The concept aims to ensure a stable and controlled process of social, environmental and economic components in the context of a balanced and rational nature, to overcome the crisis in the economy, improving living standards in developing countries and generally provides comprehensive approach to solving social and economic problems on the basis of the post-industrial social order. It was clarified that since the concept of "sustainable development" has been approved, it has undergone a number of semantic modifications, gaining the importance of the fundamental category of civilized society, which is an integral part of its spiritual values, which is based on the notion of consensus, constructivism, and civilized approach to the solution of urgent issues with a perspective view of the consequences of relevant decisions. It was found that strengthening the antagonistic processes of globalization and, at the same time, regionalization causes the strengthening of the influence of the subjects of the global economic system and local integration groups, thereby eroding the basis of state influence on the pace and dynamics of economic processes, both at individual levels and in general. The using of an institutional approach to ensure process control and subordination to the goals of sustainable regional development is substantiated. It has been proved that ensuring the controllability of development processes and subordination to the goals of sustainable development requires an institutional approach based on creating the optimal preconditions for the growth and development of economic entities, including regional economic systems, by establishing common social, technical and economic standards, ensuring legality and creation of a favorable normative field for the functioning of all subjects of regions and the state as a whole.

Ключові слова: глобалізація, сталий розвиток, стійкість, регіональний розвиток, регіон, інституціональний підхід.

Key words: globalization, sustainable development, stability, regional development, region, institutional approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток глобальних економічних систем в умовах сьогодення характеризується активізацією глибоких структурних трансформацій у сфері технологічного забезпечення, отримання та обміну інформацією, методологічних підходів до її обробки та аналізу. Описані процеси формують потужне підґрунтя розвитку для усіх учасників економічних відносин глобального рівня, у той же час обумовлюючи появу низки проблем як на рівні окремих господарюючих суб'єктів або регіональних систем так і ряду загроз цивілізаційного масштабу.

Більш того, незважаючи на поглиблення економічних зв'язків та становлення глобалізації як парадигми сучасних міжнародних економічних відносин, мають місце також процеси регіоналізації та кластеризації, що стають передумовами структурних перебудов та зміни ролі окремих інститутів економіки та державного управління. Саме тому комплексний розгляд вищезгаданих проблем вимагає від суб'єктів державного управління формування дієвого механізму інституційного забезпечення як основи перспективного розвитку вітчизняної економіки, заснованої на поступовому, стабільному та безперервному розвитку ключових сфер суспільно-економічного життя.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Розгляд проблематики наукового тлумачення поняття сталого розвитку, його місця та ролі в розвитку на-

ціональних економічних систем знайшов широке висвітлення у працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Дослідженню питань сталого розвитку регіонів за останні десятиріччя привертало увагу багато українських учених, серед яких треба відзначити: О.А. Алімова, В.М. Боголюбова, І.К. Бистрякова, М.П. Бутка, В.М. Гейця, М.В. Грязева, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, Г.М. Калетніка, В.І. Карамушка, Я.Б. Олійника, А.Г. Мазура, Г.Б. Марушевського, Л.Г. Мельник, О.М. Навелєва, В.І. Пилу, Д.А. Палехова, Л.Г. Руденка, А.П. Садовенка, Л.Г. Чернюк, М.А. Шмідта, А.Г. Шапаря, О.В. Яценка та ін. Науковці досліджували питання сутності та характеристик цього явища, розглядали категоріальний апарат, формували підходи до оцінювання стану сталого розвитку регіонів тощо.

Розгляду інституціональних умов розвитку держави та її регіонів присвячено чимало наукових праць. Ці питання є такими, що жваво обговорюються на різного рівня форумах, симпозиумах, конференціях. Питання інституціональних змін в Україні з урахуванням процесів децентралізації владних повноважень ґрунтовно висвітлені у працях вітчизняних науковців, а саме у роботах: О. Бориславської, Є. Василькова, Г. Возняк, А. Гальчинського, С. Герчаківського, М. Гетьманчука, Б. Данилишина, О. Дроздовського, О. Десятнюка, В. Ємельянова, Я. Жаліла, А. Жицького, Е. Захарченка, І. Зварича, Т. Кальченка, Є. Кузькіна, Н. Мирної, В. Мельник, О. Чугріної, Г. Щедрової та ін.

Однак, попри високий рівень проробки питань щодо визначення дефініції поняття сталого розвитку, його філософських, економічних, біологічних та інших трактувань, ґрунтового дослідження його впливу на ключові сектори економіки недостатньо дослідженими, на даний час, залишаються питання ролі інституційної інфраструктури у досягненні сталих темпів розвитку регіональних суб'єктів в умовах посилення їх впливу як в контексті національних економічних інтересів та регіонального розвитку так і у якості впливових економічних центрів у рамках глобальної економіки.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування використання інституціонального підходу щодо забезпечення активізації процесів сталого розвитку регіонів.

Для досягнення поставленої мети у статті було розв'язано такі завдання:

- з'ясовано позитивні та негативні прояви глобалізаційних процесів щодо розвитку національних господарств та їх регіонів;

- окреслено витоки виникнення концепції сталого розвитку;

- з'ясовано сутність поняття "стійкість";

- обґрунтовано використання інституціонального підходу для забезпечення контрольованості процесів та підпорядкування цілям сталого розвитку регіонів.

У процесі проведення дослідження було використано системний підхід — для впорядкування інформації, з'ясування зв'язків, процесів, закономірностей і механізмів глобалізаційних процесів та сталого розвитку регіонів. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові прийоми досліджень і спеціальні методи наукового пізнання, що ґрунтуються на сучасних наукових засадах економічної, управлінської та споріднених з ними наук.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі аналізу питань досягнення сталості розвитку регіонів найперше необхідно розуміти характер впливу та взаємодії даних систем із зовнішніми суб'єктами та глобальним середовищем у цілому, оскільки дослідження у цьому напрямі, зазвичай, сконцентровані на більш загальних питаннях, уникаючи конкретизації напрямів забезпечення процесів сталості розвитку та абстрагуючись від вкрай суперечливих тенденцій світової економіки. Прикладом таких явищ може слугувати виникнення протекціоністських підходів у зовнішньоторговельній політиці розвинених країн попри їх виняткову відданість ідеалам лібералізації торгового простору. Найчастіше згадані явища виникають унаслідок неможливості знаходження конструктивних напрямів вирішення складних геополітичних проблем, що тягне за собою посилення нестабільності на сировинних ринках, кардинальні зміни у структурі міжнародного руху капіталу та загальне погіршення макроекономічних показників. Навіть більш, стрімкий економічний та технологічний розвиток країн-лідерів поглиблює вже існуючий розрив з менш розвинутими країнами. Така ситуація лише посилює наявні

територіальні диспропорції, породжуючи все нові депресивні регіони планети.

Тим не менш, активна глобалізація також сприяє змінам у міжнародному русі робочої сили, підвищуючи рівень мобільності людського капіталу, що, з одного боку, надає більше можливостей до освіти та професійної реалізації особистості, однак з іншого — формує ряд проблем, пов'язаних із масовими потоками мігрантів та дефіцитом кваліфікованих кадрів тощо.

Діалектична природа тенденцій глобального економічного простору актуалізує потребу розробки таких підходів, які б забезпечили планомірний та безперервний характер процесів розвитку, максимально узгоджуючи їх із соціо-культурними та екологічними вимогами сучасності.

Наприкінці ХХ ст. світовим співтовариством були сформульовані базові основи поняття "сталого розвитку", що втілювало у собі концепцію, направлену на вирішення економічних, соціальних та екологічних викликів, котрі залишаються актуальними й досі. Сама концепція має на меті забезпечення стабільного та керованого процесу розвитку соціальної, екологічної та економічної складових у розрізі збалансованого та раціонального природокористування, подолання кризових явищ в економіці, покращення стандартів якості життя у країнах, що розвиваються та передбачає комплексний підхід до вирішення суспільно-економічних проблем на засадах постіндустріального суспільного укладу.

Таким чином, при визначенні стійкості економічної системи необхідно враховувати [2, с. 58; 5, с. 248]:

- збурюючий вплив на систему факторів зовнішнього і внутрішнього середовища;

- здатність системи протидіяти впливам зовнішнього і внутрішнього середовища, забезпечуючи внутрішню збалансованість і динамічну рівновагу в процесі розвитку;

- здатність ефективно управляти стратегічними ресурсами і використовувати економічний потенціал розвитку, забезпечуючи досягнення цільових показників розвитку на всій траєкторії розвитку.

Ресурсний потенціал сталого, збалансованого розвитку територій регіонів являє собою системну сукупність ресурсів, призначенням якої є безпосередня участь у створенні умов безперервного плану і динамічної збалансованості параметрів процесів розвитку, підтримка забезпечення внутрішньої стабільної рівноваги в їх русі, раціональному співвідношенні обсягів використання заради досягнення цілей переходу на шлях сталого збалансованого розвитку [1, с. 56; 6, с. 42].

Сталість у своєму прояві може розглядатися як позитивний момент, коли мова йде про бажане ефективне економічне зростання, але і як негативне явище, коли потрібно змінити параметри керованої системи в умовах її сталості щодо застосовуваних дій з метою переходу в новий режим розвитку, внаслідок небажаних тенденцій, що склалися в системі. Отже, сучасні вчені термін "стійкість" як за смисловим навантаженням так і за функціональним значенням відносять одночасно практично до всіх наук, що вимагає певної міри конкретизації цього поняття по суті та за змістом стосовно кожної сфери [4, с. 46].

Слід зазначити, що з моменту утвердження поняття "сталого розвитку" воно зазнало ряд семантичних модифікацій, набувши значення фундаментальної категорії цивілізованого суспільства, що є невід'ємною складовою його духовних цінностей, в основу яких покладено поняття консенсусу, конструктивізму та цивілізованого підходу до вирішення нагальних питань з наявністю перспективного бачення наслідків відповідних рішень.

У свою чергу, це означає, що для забезпечення її якісної та ефективної реалізації варто розуміти роль гуманістичної та соціокультурної складової такого розвитку. Саме тому досягнення першочергових цілей сталого розвитку вимагає системного підходу в аналізі існуючих проблем та підборі відповідного інструментарію для їх вирішення, заснованого на розумінні цілей та мотивів суб'єктів, що функціонують всередині системи.

Зазначимо, що посилення антагоністичних процесів глобалізації та водночас регіоналізації спричиняє посилення впливу суб'єктів глобальної економічної системи та локальних інтеграційних угруповань, тим самим розмиваючи основу державницького впливу на темпи та динаміку економічних процесів як на окремих рівнях, так і в цілому.

Ураховуючи сучасний стан і розвиток регіонів можна сказати, що теорії регіональних економістів нині мало прийнятні, оскільки практично всі регіони в розвинених країнах мають виробничу й соціальну структуру. До того ж, підприємства під час обрання місця розташування прагнуть зайняти найкраще місце, тому безглуздо робити це функцією державних органів. Державне регулювання (або навіть управління) має керувати "побічним явищами" і різними зовнішніми ефектами, які виникають під час створення промислових підприємств [3, с. 134].

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було проаналізовано існуючу проблематику досягнення сталих темпів розвитку регіональних суб'єктів в умовах безперервних процесів глобалізації та інформатизації, які лише посилюють конкуренцію між суб'єктами глобальної економіки. В ході дослідження було проаналізовано наявні передумови до посилення процесів сталого розвитку регіональних суб'єктів. Обґрунтовано доцільність застосування інституціонального підходу до забезпечення контрольованості процесів та підпорядкування цілям сталого розвитку, заснованого на створенні оптимальних передумов росту та розвитку господарюючих суб'єктів за рахунок утвердження єдиних соціальних техніко-економічних стандартів, забезпечення законності та формування сприятливого нормативного поля, а також фіскального стимулювання для функціонування усіх ринкових суб'єктів.

Тобто забезпечення контрольованості даних процесів та підпорядкування цілям сталого розвитку вимагає інституціонального підходу, заснованого на створенні оптимальних передумов росту та розвитку господарюючих суб'єктів за рахунок утвердження єдиних соціальних техніко-економічних стандартів, забезпечення законності та створення сприятливого нормативного поля для функціонування усіх ринкових суб'єктів.

Тобто реалізація цієї концепції у рамках національної економіки потребує розбудови інституціональної інфраструктури, здатної сформувати ефективні процеси сталого розвитку регіональних суб'єктів.

Література:

1. Бобровська О. Формування та відтворення потенціалу сталого розвитку територій регіону / О. Бобровська // Державне управління та місцеве самоврядування. — 2017. — № 1. — С. 54—61.
2. Децентралізація як передумова модернізаційних змін сталого розвитку регіонів України: монографія / В.Ю. Худолей, Р.В. Тульчинський, А.В. Гречко. — Херсон: Вид-во: ФОП Вишемирський В.С., 2019. — 112 с.
3. Драган І.В. Структура інструментарію державного управління сталим розвитком регіону в системі раціонального природокористування / І.В. Драган // Вісник АМСУ. Серія: "Державне управління". — 2013. — № 2. — С. 132—137.
4. Підприємництво та проблеми сталого розвитку економіки України: монографія / За заг. ред. П.В. Круша. — К.: НТУУ "КПІ", 2008. — 397 с.
5. Тульчинська С.О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти: монографія / С.О. Тульчинська. — К.: НТУУ "КПІ", 2009. — 488 с.
6. Тульчинська С.О. Перспективи та доміанти розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів України: монографія / С.О. Тульчинська. — Херсон: Вид-во "ПП Вишемирський В.С.", — 2014. — 210 с.

References:

1. Bobrovs'ka, O. (2017), "Formation and reproduction of the potential of sustainable development of the region's territories", *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriadvannia*, vol. 1, pp. 54—61.
 2. Khudolej, V.Yu. Tul'chyns'kyj, R.V. and Hrechko, A.V. (2019), *Detsentralizatsiia iak peredumova modernizatsiinykh zmin staloho rozvytku rehioniv Ukrainy* [Decentralization as a prerequisite for the modernization of sustainable development of Ukrainian regions], PP Vyshemyrs'kyj V.S., Kherson, Ukraine.
 3. Drahan, I.V. (2013), "The Structure of the Instrument of Public Administration for the Sustainable Development of the Region in the System of Rational Nature Management", *Visnyk AMSU. Serii: "Derzhavne upravlinnia"*, vol. 2, pp. 132—137.
 4. Krush, P.V. ta in. (2008), *Pidpriemnytstvo ta problemy staloho rozvytku ekonomiky Ukrainy* [Entrepreneurship and problems of sustainable development of the economy of Ukraine], NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.
 5. Tul'chyns'ka, S.O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretiko-metodolohichni aspekty*. [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects], NTUU "KPI", Kyiv, Ukraine.
 6. Tul'chyns'ka, S.O. (2014), *Perspektyvy ta dominanty rozvytku intelektual'no-innovatsijnoi systemy rehioniv Ukrainy*. [Perspectives and domains of development of the intellectual-innovative system of regions of Ukraine], PP Vyshemyrs'kyj V.S., Kherson, Ukraine.
- Стаття надійшла до редакції 06.07.2019 р.*